

1987 M. RUGPJŪČIO 23-OSIOS MITINGAS

NIJOLĖ SADŪNAITĖ. ATSIMINIMAI APIE 1987 M. RUGPJŪČIO 23-OSIOS MITINGĄ

Rugpjūčio 23 d. po vieną, po kelis ėmė rinktis žmonės Vilniuje, prie Adomo Mickevičiaus paminklo. Aišku, drąsiausieji, nepabūgę KGB. Susirinko keli šimtai. Tarp dalyvių įžūliai su filmavimo kameromis švaistėsi KGB parankiniai. Filmavo mus ir iš gretimų namų langų. Šmirinėjo civiliniais drabužiais persirengę, bet veido negalį pakeisti kagėbistai. Smalsumo paakinti prie minios jungėsi ir atsitiktiniai praeiviai. Reikėjo pradėti. Jautėsi įtampa. Ir štai tada aš pajutau tarsi Dievo paliepimą: *Kalbėk!* Prabilau ir, savo nuostabai, kalbėti sekėsi taip sklandžiai, kaip niekada. Matyt, paveikė apaštalam Kristaus duotas padrąsinimas: *kai reikės, jums bus duota...*

Po manęs kalbėjo Robertas Grigas, Vytautas Jančiauskas ir kiti. Mitingo dalyvių pritarimu buvo pasmerktas 1939 metų grobuoniškas paktas ir įvardyta Lietuvos ir kitų Baltijos valstybių okupacija. Didžiausias man atpildas buvo, kai po mitingo prie manęs priėjo jauna mergaitė ir pasakė:

– Ačiū! Aš čia atėjau vienokia, o išeinu kitokia.

Šis mitingas – tai buvo pirmą kartą nuo „perestroikos“ pradžios garsiai ištartas reikalavimas duoti laisvę Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Mūsų visų nuostabai, KGB ir milicija jokių brutalių veiksmų mitingo metu nesiėmė. Tačiau jie „atsigriebė“ kitais būdais.

Rugpjūčio 28 d., kaip buvau įpratusi, pakeleivinga mašina važiavau iš Vilniaus į Kauną. Vežiausi naujo *Kronikos* numerio mikrofilmą. Iš Kauno ketinau važiuoti į Maskvą jo perduoti į Vakarų (mat Kaune ne taip atkreipdavau kagėbistų dėmesį). Prie Vievio pasivijo milicininkų mašina ir prie autoinspekcijos posto mus sustabdė. Į VAI postą pašaukė mašinos vairuotoją ir jo žmoną. (Abu buvo rusai ir, aišku, apie mane nieko nežinojo.) Paskui pašaukė ir mane. Įeidama išgirdau, kaip mane pavėžinęs vairuotojas aiškino, jog aš esanti jų kaimynė: matyt, išsigando, kad nenubaustų, jog uždarbiauja – tada buvo draudžiama už pinigus ką nors pavėžėti. Vargšas nežinojo, kad ne „kaimynė“, o „bomba“ vežė... Juos abu paleido, o mane įstūmė į savo geltonos spalvos lengvąją mašiną be valstybinių numerių ir pasuko Vilniaus link. Veždami keikė, grasino, kad už tą mitingą per maža būtų mane sušaudyti. O aš sieloje jaučiau tokią dvasios ramybę!..

Prie Vilniaus, žiūriu, suka link Baltarusijos. Iki vakaro vežiojo Baltarusijos bei Rytų Lietuvos keliais ir vis grasino. Vakarop jiems tariau:

– Dabar patylėkit, man laikas kalbėti brevijorių.

Išsitraukiau brevijorių ir kalbėjau. Nuostabu – jie tylėjo!

Vakare grįžo prie Vilniaus ir netoli Valakampių pasikeitė ekipažas. Man tapo visai aišku, kad ne milicininkai, o kagėbistai vežioja. Per naktį naujasis ekipažas vėl vežiojo bandydamas ką nors iškvosti. Buvo sudarę galimybę pabėgti, bet aš nebėgau. Mašina buvo be valstybinių numerių ir du kartus juos stabdė kelių autoinspektoriai. Priekyje sėdėjusiam kagėbistui (matyt, jų vyresniajam) parodžius raudoną tarnybinį KGB pažymėjimą, autoinspektoriai be žodžių atiduodavo pagarbą ir pasitraukdavo. Taip pavežioję mane iš viso 30 valandų, parvežė į Vilnių.

ROMUALDAS OZOLAS. APIE 1987 M. RUGPJŪČIO 23-OSIOS MITINGĄ. DIENORAŠČIO IŠTRAUKA

1987 m. rugpjūčio 23 d., sekmadienis, 9. 28 val.

Baigiau skyrių apie naująsias religines filosofijas. Išėjęs pas Grušą padalyvauti arabo dailininko priėmimo apėjau ir pafotografavau Gorkio gatvę, išraustą Tiesos gatvę – šitaip valdžia sutiko 23-osios minėjimą. Nežinau, kuo viskas baigsis šiandien. Vakar už mano nugaros vyrukai kalbėjosi: kad jaunimas neitų, 12 valandai uždėjo užsienio estradą. Kame esmė, paklausė kitas. Ir jaunieji žmonės ėmė aiškintis, kas vykę tarp Molotovo ir Ribentropo. Vakar per „Vremia“ memeno Laurinčiukas, užvakar – kažkoks estų žydėlis. Tegul šiomet ir nieko nebus, bet kalbos jau prasidėjo, procesas vyks toliau. Griuvimas yra neišvengiamas, nes rusai nemoka mąstyti demokratiškai. [...]

1987 m. rugpjūčio 24 d., pirmadienis, 6. 10 val.

Demonstracija prie Mickevičiaus vis dėlto pavyko: žmonių susirinko, išsigando ne visi. Rodė per „Panoramą“, vadino nepavykusia demonstracija, bet matėsi net ir labai nemažas būrys žmonių. Rusai „Vremioj“ šnekėjo labai piktai, nerodė vaizdų, pabrėžė, kad Mickevičius lenkų poetas, nors anglai sako, kad lietuvių. Demonstraciją susiejo su karinių nusikaltėlių veikla, juos čia gynę, ryšiais su jais gyreši oratoriai. Nežinau, kaip reikšis šis įvykis rusų nurodymuose mums, bet savaime faktas yra nepaprastai reikšmingas: pirmoji politinė demonstracija po Kalantos susideginimo. Bent jau negirdėjau, kad kitų būtų buvę. Labai daug prie viso to prisidėjo brangioji tarybinė spauda: jei ne straipsnis, daug kas nė nebūtų žinoję.

[...]

1987 m. rugpjūčio 25 d., antradienis, 7. 29 val.

Vakar leidykloj viens kito taip ir teiraujasi: kaip demonstracija? Tai gal buvai demonstracijoj? Paplauskienė pikta: geriausiai pasakiusi viena bobutė – durnių susirinkimas. Genzelis pasakė: komentuoja visos pasaulio radijo stotys, ypač Prancūzija. Ką gi, pradžia padaryta. Kad ir kaip valdžia stengiasi sulaukyt judėjimą, jis kyla netikėčiausiomis formomis, lįsdamas per visas skylės, ir sustabdyt jo nebeįmanoma. [...]

Ozolas R. *Žvaigždės blėsta auštant: Sugyvenimai, arba 1987–1990 metų dienoraščių puslapiai*, Vilnius: „Vaga“, 2007, p. 23–24.